

ANTTI T. OIKARINEN

Johdatus Senecan kirjeeseen

Lucius Annaeus Seneca (n. 4–65 jKr.) on yksi antiikin merkittävimmistä filosofeista, ja kirjeitä Luciliukselle (*Epistulae morales ad Lucilium*) pidetään yleensä hänen pääteoksenaan. Seuraavassa ensi kertaa suomeksi julkaistava kirje numero 82 – osana pian ilmestyvästä, kaikki meille säilyneet kirjeet käsittävästä käännöksestäni – käsittelee tai sivuaa monia stoalaisuuden keskeisiä teemoja, kuten filosofian käytännön ja teorian yhteensovittamisen tärkeyttä: filosofian ensisijainen tehtävä on juuri elämäntaitoon liittyvien käytännön ongelmien ratkaisu.

Stoalaisen filosofian päämäärä onkin tunnetusti käytännöllinen: *eudaimonia* eli onnellisuus. Ainoa tie onneen on stoalaisten mukaan hyve, joka on myös ainoa hyvä asia koko maailmassa – kaikki muu on joko paha tai yhdentekevää. Hyve tarkoittaa paitsi kaikkia hyveitä yhdessä – mukaan lukien kardinaalihyveet oikeudenmukaisuus, rohkeus, kohtuullisuus ja järkevyyt – myös oikeaa järkeä eli viisautta, oikeaa tunnetilaa ja oikeaa toimintaa. Oikea järki muodostuu tietynlaisen filosofiteoreettisen maailmankuvan ja -katsomuksen pohjalta ja johtaa oikeaan tunnetilaan, joka puolestaan tarkoittaa vapautta kaikista vääränlaisista tunteista, kuten himoista, haluista, toiveista ja peloista sekä kärsimyksestä. Kreikan termi *apatheia* kuvaa nimenomaan tätä tavoiteltua kärsimyksetöntä tunne- tai olotilaa eikä siis missään nimessä tarkoita täydellistä tunteettomuutta vaan ainoastaan vapautta haitallisista tunteista.¹ Oikea järki johtaa myös oikeaan toimintaan, joka sekin on oikean tunnetilan edellytys: ihminen ei voi olla onnellinen, jos hän ei tiedä yrittäneensä parastaan.

Yksi vaikeimmista esteistä onnen tiellä on kuolemanpelko. Tämän pelon analysointi ja erinäisten kei-

nojen etsiminen sen voittamiseen on eräs tärkeimmistä Senecan kirjeiden kantavista teemoista – näin myös kirjeessä numero 82. Ehkä tärkein näistä kuolemanpelon voittamisen keinoista on oikeaan järkeen liittyvä teoria maailman yhdentekevyydestä. Sen mukaan hyvää on ainoastaan se, mikä tekee ihmisen onnelliseksi, paha ainoastaan se, mikä tekee ihmisen onnettomaksi, ja kaikki muu on yhdentekevää. Koska tavoitteena on jatkuva ja pysyvä onnellisuus, koko ihmistä ympäröivän ulkomaailman – niin sanotun onnettaren valtakunnan, johon myös ihmisen ruumis lopulta kuuluu – täytyy olla yhdentekevä, sillä jos onnellisuus riippuu mistään ulkoisesta, se lakkaa, kun ihminen jää vaille tätä ulkoista. Ihmisen onkin löydettävä onni yksin sielustaan ja rakennettava sen suojaksi filosofian ylittämätön ja valloittamaton muuri (*inexpugnabilis murus*), kuten Seneca runollisesti kirjeessään kirjoittaa. Yhdentekevyyksiä on kuitenkin monenlaisia: yksiä niistä on yleensä tavoiteltava (esimerkiksi terveyttä, hyviä lapsia ja isänmaan hyvinvointia), toisia yleensä vältettävä (esimerkiksi sairautta, tuskaa ja kuolemaa) ja kolmannet ovat absoluuttisen yhdentekeviä (esimerkiksi hiusten lukumäärä). Oikean valinnan tekeminen yhdentekevyyksien välillä on oikeaa toimintaa eli hyvettä ja perustuu oikeaan järkeen. Hyvettä ei siis voi olla ilman tätä yhdentekevyyksien muodostamassa ympäristössä suoritettavaa valintaprosessia. Yhdentekevä maailma on hyveen ja onnen edellytys, mutta samalla hyve ja onni ovat riippumattomia maailman kulloisestakin tilasta: viisas on onnellinen missä tahansa olosuhteissa, jopa kidutettunakin.

Näistä aineksista Seneca kokooa retorisesti loistokkaan kirjeensä, joka sopii hyvin johdannoksi koko kirjeteoksen teemoihin.